

«*Ἡ Πρωθυπουργία*». — «*Ὁ Κωλέτης*». —
«*Ὁ Μαρμαρωμένος βασιληᾶς*». —
«*Μαρία ἢ Πενταγιώτισσα*». —
Μιά ἀπάντησις.

Τὰ θεατρικὰ προγράμματα καὶ αἱ ἐφημερίδες, πού ἀνήγγειλαν τὴν «πρώτην» τῆς «Πρωθυπουργίας» τοῦ κ. Τίμου Μωραϊτίνου ἐχαρακτήρισαν τὸ νέον αὐτὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως τοῦ «Μαραθωνείου δρόμου» καὶ τοῦ «Ἀνθρώπου τῆς ἡμέρας» ὡς Ἐπιθεώρησιν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ ἑκατὸν ἔτη. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς ἐδόθη εἰς τὴν «Πρωθυπουργίαν» ἀπλῶς διὰ τὴν κεντηθῆ ἢ περιέργειαν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ, τὸ ὁποῖον τώρα τελευταῖα ἔπαθεν ἀπὸ κάποιον κακοήθη πυρετόν. . . . Ἐπιθεωρήσεων μετ' ᾠδικῶν ἐπιπλοκῶν.

Ἡ «Πρωθυπουργία» ἔχει τόσην σχέσιν πρὸς τὸ νεοφανὲς αὐτὸ θεατρικὸν εἶδος, πού λυμαίνεται ἀπὸ πέρυσιν τὴν Ἑλλην. Σκηνήν, ὅσην καὶ τὸ ζωντανὸν πνεύμα τοῦ κ. Μωραϊτίνου πρὸς τὸ νεκρὸν γράμμα τῶν συγγραφέων τῶν «Παναθηναίων». Δηλαδή καμμίαν, μὰ ἀπολύτως καμμίαν. «Ἡ Πρωθυπουργία» εἶναι ἀπλούστατα μιὰ λεπτὴ καὶ ἔξυπνη σάτυρα τῆς Ἑλληνίδος σωφραζέτ καὶ τῶν σημερινῶν Ἀθηνῶν. Ὁ κ. Μωραϊτίνος ἐφαντάσθη τὴν γυναῖκα εἰς τὸν τόπον μας κερδίζουσαν μιὰ μέρα τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου ἀλλὰ μένουσαν πάντοτε Γυναίκα. Μὲ τίς ἀθῶες δηλαδή, ἀδυναμίες τῆς καὶ τὰ αἰώνια χαριτωμένα ἐλαττώματά τῆς. Σὲ μιὰ σκηνὴ τῆς πρώτης πράξεως, ἡ πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, κυρία Φροῦ-Φροῦ, ἀνοίγει τὸ προεδρικὸν χαρτοφυλάκιόν τῆς καὶ πέφτουν ἀπὸ μέσα ἀντὶ τῶν ἀναμενομένων νομοσχεδίων, ἕνα σωρὸ. . . μπουκαλάκια μὲ μυρωδιές. Σὲ κάποια ἄλλη τῆς β' πράξεως, τὸ Ὑπουργικὸν συμβούλιον διακόπτει τὴν συνεδριάσιν του. . . γιὰ τὴν πᾶνε οἱ Ὑπουργῖνες στὰ μαγαζεῖα.

Τέτοιες λεπτεῖς, ἔξυπνες καὶ πεταχτές σκηνές στολίζουν ὁλόκληρον τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐνότητά ἔχει καὶ δὲν στερεῖται μύθου ἰκανοῦ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν μορφήν ἀρτίας σατύρας. Ἄν ἔλειπαν τὰ τραγουδάκια—γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν εὐθύνεται ὁ κ. Μωραϊτίνος—καὶ ἂν οἱ ἠθοποιοὶ ἦσαν περὶ μελετημένοι καὶ περὶ προσεκτικοί, ἡ «Πρωθυπουργία» θὰ ἐσημείωνε μιάν ἀπὸ τὰς μεγαλειτέρας ἐφετεινὰς θεατρικὰς ἐπιτυχίας. Ἐν τούτοις ἕως σήμερον ἐπαίχθη δεκάκις καὶ — πρᾶγμα σπάνιον εἰς τὰ θεατρικὰ χρονικά—ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐκλήθη ἐπὶ σκηνῆς καὶ ἐχειροκροτήθη ἐνθουσιωδέστατα καὶ τὴν τρίτην ἀκόμη βραδίᾳ τῆς παραστάσεώς τῆς.

Εἶπα, ὅτι οἱ ἠθοποιοὶ ἦσαν ἀμελέτητοι καὶ ἀπρόσεκτοι, τοῦλάχιστον τὴν βραδίᾳ τῆς «πρώτης». Ἐν τούτοις πρέπει νὰ κάμω κάποιαν ἐξαιρέσιν γιὰ τὴν κ. Νίκα, ἡ ὁποία ὅπως συνήθως ἦτο χαριτωμένη καὶ μᾶς ἔδωκε μιάν πολὺ καλὴν «Πρωθυπουργίαν».

«Ὁ Κωλέτης» πού ἐδόθη εἰς τὸ «Πανελλήνιον» εἶναι μιὰ ἱστορικὴ κωμῆδιὰ τοῦ κ. Πολ. Δημητρακοπούλου.

Ὁ υἱὸς τῆς κ. Ντὲ-Παρμενίωνος, μᾶς Φαναριώτισσας τοῦ 1835 καὶ φιλενάδας τοῦ Κωλέτη, ἀπατᾷ τὴν κόρην κάποιου Μαλτέζου Τζοβανίνου, ὁ ὁποῖος πηγαίνει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ, ἀπειλῶν σκάνδαλον, ζητεῖ ἰκανοποίησιν. Ὁ Κωλέτης τότε ἐξαπτελεῖ ὅλην του (;) τὴν πονηρίαν, πείθει τὴν μητέρα καὶ τὸν υἱὸν Ντὲ-Παρμενίωνος, ὅτι ἡ ἀπατηθεῖσα κόρη εἶναι νόθος θυγάτηρ κάποιου Πάπα καὶ κάποιας Ἰταλίδος πριγκηπίσσης, κ' ἔτσι ὁ ἀπατεὼν νυμφεύεται τὴν κόρην τοῦ Μαλτέζου.

Γύρω ἀπὸ τὴν φανταστικὴν αὐτὴν ἱστορίαν ὁ κ. Δημητρακόπουλος μᾶς παρουσιάζει σὲ ὁμορφες καὶ τεχνικὲς σκηνές τὸ 35, ἂν καὶ τὸ φῶς μοροῦσε νὰ ἦταν καὶ ζωηρότερον καὶ τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα, πού παρουσιάζονται στὴ σκηνὴ κάπως ἐντονώτερα χαρακτηρισμένα καὶ περὶ ἀληθινά. Πρὸ πάντων ὁ Κωλέτης.

Μὲ δυὸ λόγια. «Ὁ Κωλέτης» ὡς ἔργον σκηνικὸν θίγει τὸ τέλειον. Ἐπειδὴ ὁμως παρουσιάζεται ὡς ἱστορικὸν ἔργον καὶ χαρακτηριστικὸν τοῦ περιφήμου ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπὶ Ὀθωνος, ἡ τελειότης του φθάνει μέχρις ἐνὸς ὀρισμένου σημείου. Καὶ βέβαια ἡ πανθομολογουμένη ἐξυπνάδα τοῦ Κωλέτη καὶ ἡ πονηρία του, πού ἐγέννησαν τόσα πράγματα εἰς τὸν Ἀντιβασιλέα, δὲν εἶναι κρῖμα νὰ ἐξαντλοῦνται ἀπὸ ἕνα συγγραφεὴ εἰς μεσιτικὰ κεραισιτικὰ καταρωτάματα; Ἐπειτα τὸ παραμῦθι, πού πλάττει ὁ Κωλέτης γιὰ τὴν πείσῃ τὴν οἰκογένειαν Παρμενίωνος, ὅτι ἡ ἀπατηθεῖσα κόρη τοῦ Τζοβανίνου εἶναι ἀπὸ πριγκηπικὸ καὶ Παπικὸ σόϊ, δὲν σᾶς φαίνεται σὰν κάπως δυσκολοχώνευτο χάπι γιὰ στομάχι Φαναριώτισσας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ μάλιστα Φαναριώτισσας, πού—ὅπως τὴν παρουσιάζει ὁ Δημητρακόπουλος—εἶχεν ἀνοικτὸ φιλολογικὸ σαλόνι καὶ ἐδέχτο κάθε Τετάρτη ὅλες τὰς πνευματικὰς κορυφὰς τῶν

ἡμερῶν της;

Ὁρισμένως, ὁ κ. Δημητρακόπουλος, μὴ ξεχωριστὴ Ἑλληνικὴ ἰδιοφυΐα, βιάζεται ἀπελπιστικὰ ὅταν γράφῃ. Καὶ ὁ «Κωλέτης» ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα του, εἶναι ἔργον πολὺ βιαστικόν.

Οἱ ἠθοποιοὶ ὅλοι ἐφιλοτιμήθησαν καὶ ἔπαιξαν θαυμάσια. Ὁ κ. Μαρίκος μᾶς ἔδωσεν ἓνα Κωλέτην ἔξοχον. Ὁ κ. Ζάνος ὡς Μαλτέζος ὑπῆρξεν ἀμίμητος. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ κ. Περίδου ὡς κ. Παρμενίωνος καὶ οἱ ἄλλοι ὁ καθένας εἰς τὸν ρόλον του.

Γιὰ τὴν Κυβέλη ἀρκοῦμαι ν' ἀναφέρω — ἅς προσέξουν καλὰ οἱ κ.κ. πρωταγωνίστριες — ὅτι κατεδέχθη νὰ παιξῇ τὴν κόρη τοῦ Μαλτέζου, ἓνα ἐντελῶς ἀσήμαντον ρόλον. Καὶ ὁμως ἡ Κυβέλη ἦταν ἐκεῖνο τὸ βράδν ἡ πρωταγωνίστρια.

*
*
*

Εἰς τὸ «Σύνταγμα» ἐδόθη καὶ ὁ «Μαρμαρωμένος Βασιληᾶς» τοῦ κ. Νικολοπούλου, δράμα ἱστορικὸν εἰς πράξεις 4.

Ἡ ὑπόθεσις του, ἀνάγεται εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορός μας. Τὸ θέμα ὁμως αὐτό, πού σ' ἓναν Ντ' Ἀνούντσιο θὰ ἐνέπνεεν ἐν' ἀριστοῦργημα ἴσως, εἰς τὸν κ. Νικολόπουλον δὲν ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γράψῃ τίποτ' ἄλλο παρὰ τέσσαρας πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἤμποροῦσαν νὰ ἦσαν καὶ ὀκτώ ἢ καὶ καμμία. Μονόλογοι ἐκτενεῖς καὶ κουραστικοὶ, ἔλλειψις κάθε δράσεως, ἄγνοια τῆς σκηνης καὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ θεάτρου, κατεδίκαν τὸ ἔργον αὐτὸ εἰς ἄμεσον θάνατον.

Ὁ κ. Νικολόπουλος ἐπεχείρησε κατιτὶ ἀνώτερον τῶν δυνάμεών καὶ ἀπέτυχε. Ἄν ἐπιχειρήσῃ νὰ γράψῃ τίποτε εὐκολώτερον — ποιῶς ξέρεῖ — πιθανὸν καὶ νὰ ἐπιτύχῃ.

Μὲ ἀστρατόβροντα καὶ ἄνεμον καὶ σκοτάδι ἐσημείωσεν ὁ Θεὸς τὴν γέννησιν τῆς Μαρίας. Ἔτσι συμβολίζεται τὸ πνεῦμα τῆς καταστροφῆς πού σκορπᾷ γύρω της ἡ ὡραία Ἐλεύθερη, ἡ ἡρώϊς τοῦ κ. Νιρβάνα στὸ δράμα του «Ἡ Πενταγιώτισσα».

Ὁ μῦθος του δὲν ἔχει τίποτα τὸ κοινὸν στὶς λεπτομέρειες μὲ τὴν ζωὴν τῆς ἱστορικῆς ἑταίρας τῶν Πενταγιούς, πού πέθανε μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν.

Στ' ἀμπέλι κάποιου χωρικοῦ γιορτάζουν τὸν τρύγο. Ὁ χορὸς δίνει καὶ πέρνει, ὅταν ἔξαφνα ἡ Μαρία, πού εἶχε φθάσει ἀθέατη, ὀρμᾷ μὲ κάποιαν ὡραϊάν ὀρμὴν κι' ἀρχίζει νὰ σέρνῃ τὸν χορὸν. Ἡ Μάρθα ὁμως — ἡ γυναῖκα κάποιου Θανάση Βρετοῦ πού περιφρονήθηκε κάποτε στὸν ἔρωτά του ἀπὸ τὴν Μαρία — ζηλεύει, παρατᾷ τὸν χορὸν καὶ καλεῖ τὸν ἄντρα της νὰ φύγουν. Ἐκεῖνος τὴν βρίζει καὶ συμπλέζεται μὲ τὸν Ποθητὸν, ἓνα παλληκάρι, πού χαίρεται τώρα τὴν ἀγάπῃ τῆς Μαρίας. Ἀνάμεσα ὁμως στὰ μαχαίρια τῶν ἀνταρτῶν, μπαίνει ἡ Πενταγιώτισσα καὶ ἐμποδίζει τὸ ματοκύλισμα.

Ἐν τούτοις ἡ γοργά-Καλῆ, μὰ μέγαιρα θυμωμένη κατὰ τῆς Μαρίας, ἡ μητέρα τῆς ὁποίας εἶχεν ἀπορρίψει πρότασιν γάμου διὰ τὸν υἱὸν της ἓνα ἀπαίσιον τύπον, τὸν Σπινοβαγγέλην, δημιουργεῖ κάποιαν διαβολικὴν πλεκτάνην, οἱ ἀντιζηλοὶ συναντῶνται καὶ ὁ Ποθητὸς σκοτώνει τὸν Θανάση.

Τὸ χωρὶο τότε ὀλόκληρο ἐξεγείρεται μανιωμένο ἐναντίον τῆς Μαρίας. Ἀποφασίζει νὰ τὴν θάψῃ ζωντανὴν καὶ νὰ τὴν πομπεύσῃ. Ἡ ἐπίθεσις γίνεται τὸ ἴδιο βράδν, πού ἡ Μαρία δέχεται τὸν ἐραστὴν της ἀνύποπτη. Ὁ Ποθητὸς ὀρμᾷ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν πόρτα, μὰ ὁ Σπινοβαγγέλης προφθάνει καὶ τοῦ χώνει τὸ λάζο στὰ στήθια.

Μισότρελλη τότε ἀπὸ τὸν πόνο ἡ Μαρία, ἀρπάζει ἓνα ποτήρι εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε λυώσει τὴ σκουριά ἐνὸς ἀρχαίου καθρέφτη καὶ πίνει τὸ φαρμάκι, πού «τὸ δούλεψαν τῆς ὁμορφιάς τὰ μάγια».

Σκηρικῶς «ἡ Πενταγιώτισσα» πιθανὸν νὰ μὴν εἶναι ὑπόδειγμα τελειότητος. Γιατὶ κι' αὐτὴ εἶναι — ὅπως ὅλα τὰ δραματικὰ ἔργα τοῦ Νιρβάνα — δράμα ἐσω-

τερικόν. Με ψυχικόν διάλογον, με ωραίαν και δυνατήν σύλληψιν και ἀριστοτεχνικήν ἐκτέλεσιν.

Τὰ ἐλαττώματά της εἶναι τὰ ἴδια με τὰ ἐλαττώματα τοῦ «Ἀρχιτ. Μάρθα» καί τοῦ «Χελιδониου». Καί ὅτι θά εἶχε νά παρατηρήσῃ κανεῖς σ' ἐκεῖνα — κάποιαν ἀημελῆσιαν εἰς τὴν δρᾶσιν — παρατηρεῖ καί σ' αὐτό. Ἄλλὰ καί στοὺς κριτικούς μας θά εἶχε νά κάμῃ κανεῖς τὰς ἰδίας παρατηρήσεις. Ἰδίως σὲ κείνους, ποῦ δὲν ἐκατάλαβαν ἀκόμη ὅτι, ὁ κ. Νιρβάνας εἶναι ποιητὴς καί κατὰ συνέπειαν ἔχει τὸ δικαίωμα νά προεξοφλήσῃ τὸν χρόνον καί νά δραματοποιήσῃ τὸ σύμβολον, ποῦ κρύβεται μέσα στὴν ψυχὴ τῆς πραγματικῆς Μαρίας τῆς Πενταγιώτισσας καί ποῦ ὕστερα ἀπὸ πενήντα ἢ ἑκατὸ χρόνια ἡ δημοτικὴ Μοῦσα θά διηγῆται σὰν θρυλλῶν καί σὰν Παράδοσιν στοὺς ἀπογόνους μας.

Ὁ κ. Γ. Β. Τσοκόπουλος, μοῦ ἔκαμε τὴν τιμὴν ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰ «Ἀθηναϊκὰ Γράμματά» μου τοῦ προηγουμένου τεύχους τῆς «Νέας Ζωῆς». Ἡ ἀπάντησις ἔγεινεν ἐμμέσως μὲν εἰς τὴν «Ἐστίαν» ἀμέσως δὲ εἰς τὰς «Ἀθήνας» τὴν μεθεπομένην τῆς «πρώτης» τῆς «Χειραφετημένης».

Ὁ κ. Γ. Β. Τσοκόπουλος, εἶχεν ὀρισμένως ἄδικον ν' ἀπαντήσῃ. Πρῶτα-πρῶτα γιατί ἔδειξε ὅτι ἐπειράχθη καί ὕστερα γιατί ἐπεχείρησε νά ὑπερασπισθῆ ζήτημα ὄχι καί πολὺ κολακευτικόν δι' ἓνα συγγραφέα εἰλικρινῆ καί εὐσυνείδητον.

Μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν πιστεύω ὁ κ. Γ. Β. Τσοκόπουλος νά φρονεῖ στ' ἀλήθειαν ὅτι τὰ «Παναθήναια» εἶναι ἀριστοῦργημα καί μάλιστα ὅτι ἔχουν ἀναλογίαν πρὸς τοὺς «Βατράχους» τοῦ Ἀριστοφάνους. Κι' ἀφοῦ βέβαια, δὲν πιστεύει σὲ μιὰ τέτοια ἡλιθιότητα, πῶς ἐτόλμησε ἄραγε νά τὴν ὑπογράψῃ.

Ὁ ἄγων τῆς ζωῆς εἶναι δύσκολος εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Καί τὰ θεατρικὰ ποσοστὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι εἶναι πολὺ ἐλκυστικά. Γι' αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νά κατηγορήσῃ κανεῖς ἐκεῖνον, ποῦ θά γράψῃ ἓνα ἀνόητον ἔργον, ὅπως αἱ Ἐπιθεωρήσεις ποῦ παίζονται στὴ «Νέαν Σκηνὴν». Ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι οἱ ὀλιγώτερον κερδίζοντες ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά τους, καί τὸ κοινὸν τῶν θεάτρων, τόσῳ ἀμόρφωτον ἀκόμη, ὥστε νά χειροκροτῆ ἐπὶ σειρὰν ὅλην παραστάσεων τὰ «Παναθήναια» τοῦ 907 καί 908. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἴμεθα σύμφωνοι με τὸν κ. Τσοκόπουλον. Διαφωνοῦμεν ὅμως καί δυστυχῶς θά διαφωνοῦμεν αἰωνίως, εἰς τὰ ἐπιχειρήματα, με τὰ ὅποια ἀνέλαβε νά ὑπερασπίσῃ τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἐκτιμῆσεως τοῦ φιλολογικοῦ κόσμου, τῶν νόθων πνευματικῶν τέκνων του. Τί διάβολο, ἔχει ἀνάγκην ὁ κ. Τσοκόπουλος νά ὑποδείξω ἐγὼ εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ «Εἰς ἀναζήτησιν τῆς Εὐτυχίας» τοῦ «Παιδιοῦ» τῆς «Βασιλίσσης Σαββᾶ» καί τῆς «Θεοδώρας», ἔργων ποῦ ἂν δὲν ἐθριάμβευσαν ἐπάνω εἰς τὴν σκηνὴν ἔδειξαν ὅμως τὸν εὐσυνείδητον ἐργάτην τῶν γραμμάτων, ὅτι τὰ «Παναθήναια» τὰ γεννηθέντα «τῇ συμπτῶσει πολλῶν

λογίων καί ἠθοποιῶν εἶναι νόθα πνευματικὰ τέκνα του; Καί ἀρμόζει, εἰς τὴν εὐφύιαν του, νά τοῦ τὰ ὑποδεικνύουν ἄλλοι ὡς νόθα;

Ἄς με πιστεύσῃ ὁ κ. Τσοκόπουλος. Τὰ δάκρυά μου γιὰ τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς Τέχνης δὲν εἶναι κροκοδείλεια — ὅπως διΐσχυρίζεται. Δὲν ὑπάρχει ἄλλως τε κανεῖς λόγος νά εἶναι. Ἀπὸ τὴν φιλολογικὴν ἐργασίαν μου δὲν περιμένω νά ζήσω καί ἐπομένως ἀδιαφορῶ ἐντελῶς ἂν ἡ «Χειραφετημένη» δὲν κατώρθωσε νά κάμῃ σειρὰν παραστάσεων ὅπως τὰ «Παναθήναια». Μοῦ φθάνει ὅτι ἐπαίχθηκε, ἤρξε καί ἐχειροκροτήθη. Εἶναι γνωστὸν δὲ ὅτι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ποῦ ὀργιάζει τὸ τραγοῦδι καί τὸ κανκάν ἐπάνω εἰς τὴν Ἑλλ. σκηνὴν τὸ ποσὸν τῶν παραστάσεων ἑνὸς δράματος δὲν εἶναι ἔνδειξις ἐπιτυχίας. Οὔτε οἱ «Πετρογάριδες» οὔτε τὸ «Χελιδόνι» οὔτε ἡ «Πενταγιώτισσα» ὑπερέβη τὴν δευτέραν διδασκαλίαν. Καί ὅμως τὰ ἔργα αὐτὰ ἐπέτυχαν καί ὁ κ. Γ. Β. Τσοκόπουλος, τὰ ἔκρινε με πολὺν ἐνθουσιασμὸν.

ΧΡ. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

Υ. Γ. — Εἰς τὴν ἐπίκρισιν τοῦ ἔργου μου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον ἡμῖς τοῦ ἀρθροῦ μου τῶν «Ἀθηνῶν» καί ἡ ὁποία ἐγράφη χωρὶς ἀμφιβολίαν εἰς στιγμὴν βρασμοῦ θεατρικῆς ὀρμῆς δὲν θ' ἀπαντήσω. Ὁ κ. Τσοκόπουλος εἶναι ἐλεύθερος νά ἔχῃ ὅποιανδήποτε γνώμην θέλει περὶ τῆς «Χειραφετημένης». Καί ἂν ἐπειράχθηκε ἀπὸ ὅσα ἔγραψα γιὰ τὴν Ἐπιθεωρήσιν του καί ἐρρίχθηκε ἀγρίως κατὰ τοῦ ἔργου μου, ἠδίκησεν, ὀρισμένως, τὸν ἑαυτόν του περισσότερον. Διότι ἡ καλὴ πίστις τοῦ ἐπέβαλε νά φανῆ εἰλικρινέστερος πρὸς τοὺς ἀναγνώστας του, οἱ ὅποιοι, χωρὶς ἄλλο, θά ἔτριψαν ἐκπληκτοὶ τὰ μάτια τους, διαβάζοντας τὴν κριτικὴν του εἰς τὰς «Ἀθήνας», τὴν γρονθοκοπουμένην ὄχι μόνον πρὸς τοὺς κριτικούς ὅλων τῶν ἄλλων ἐφημερίδων καί περιοδικῶν ἀλλὰ καί πρὸς αὐτὴν τὴν κριτικὴν τῆς συντάξεως τῶν «Ἀθηνῶν». Ἐπειτα, ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι καίτοι ἔκρινεν τὴν «Χειραφετημένην» ὡς «ἀπόπειραν συγγραφῆς δράματος, ἡ ὁποία ἔμεινεν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀποπείρας», ἐν τούτοις εἶχε τὴν καλωσύνην νά διαβεβαιώσῃ τοὺς ἀναγνώστας του, ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶνε πολὺ ἱκανοποιητικὸν διὰ νέον συγγραφέα ὅπως εἶμαι ἐγώ.

Τὸν εὐχαριστῶ πολὺ γι' αὐτὰ τὰ καλά λόγια του, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ συλλογίζομαι ὅτι διὰ παλαιῶν κριτικῶν, ὅπως ὁ κ. Γ. Β. Τσοκόπουλος, τὸ εὐκολώτερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου ἦτο νά γράψῃ, ὅτι τὸ ἔργον μου ἐμαξιλαρώθηκε κηόλας...

ΧΡ. Π.